

Péter H. Mária

Vámossy Zoltán, a magyar orvosi nyelv meghonosításának egyik pártolója

Vámossy Zoltán orvostanár neve nem ismeretlen az orvosi és gyógyszerészeti szakirodalomban. Sokoldalú, tevékeny egyetemi oktató és kutató volt. Könyveket írt, szaklapokat szerkesztett, melyekben nemcsak tudományos közleményeket, hanem könyvismertetőket, kortársairól megemlékezéseket, egyéb híreket is írt.

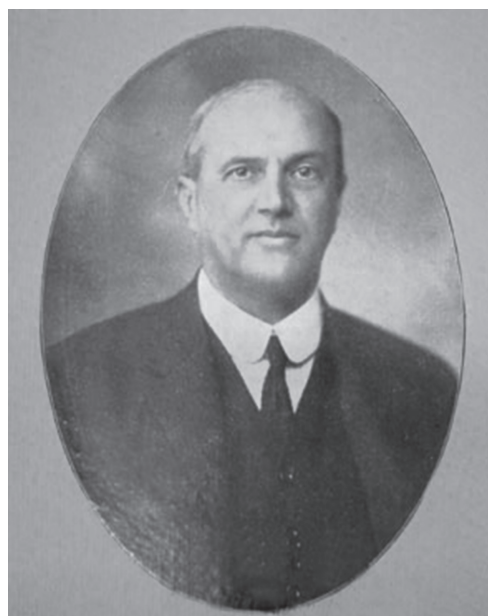
Pályája kezdetén még szépirodalmi munkássága is volt. Több szakmai társaságban tevékenyen vett részt, mint vezetőségi tag. Érdemeket szerzett a magyar orvosi nyelv területén is, gazdagította annak szókincsét. Különösen sok gondot fordított a magyar orvosi szaknyelv tisztaságára, kemény harcot folytatott az idegen szavak és szófüzések, magyartalan kifejezések ellen.

ÉLETÚTJA

Vámossy Zoltán 1868. december 15-én született Pesten, értelmiségi tanári családban.

Apja, Vámossy Mihály 1827-ben született Máramaroszigeten, tanulmányait szülővárosában kezdte, majd Debrecenben, a Református Kollégiumban végezte. 1854-től tanár, 1859-től 37 éven át tanított a pesti Református Főgimnáziumban történelem-magyar szakon, és 20 évig az iskola igazgatója volt. 1897. június 18-án vonult nyugalomba. Ez alkalommal érdemeiért a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntették ki. Több napilapban közölt cikkeket, többnyire történelmi tárgyúakat, 1875-ben szerkesztette a pesti Református Főgimnázium értesítőjét. Két leánya és két fia volt. 1912. május 1-én hunyt el Leányfalun (59). Anyja Végh Petronella (1842–1889). Bővebb családi és származási adatokat közölt Kovács I. Gábor és Takács Árpád (41).

Orvosi tanulmányait Budapesten végezte, 1891-ben avatták orvosdoktorrá. A budapesti tudományegyetemen, illetve későbbi nevén a Pázmány Péter Tudományegyetemen a szülészeti és nőgyógyászati klinika, illetőleg a belgyógyászati klinika gyakornoka (1891–1893) volt. Kétévi klinikai tevékenysége után 1893-tól 1908-ig a gyógyszeres tanterem, Bókay Árpád mellett első tanársegéd. Közben 1897-ben állami ösztöndíjjal egy évet a freiburgi és strassburgi egyete-

Vámossy Zoltán

mek gyógyszeres tanteremében töltött. Hazatérte után, 1898 áprilisában Budapesten, az orvosi karon a farmakológiai módszertan magántanárává fogadták. 1903–1904-ben a párizsi Pasteur Intézetben méregtanulmányokat folytatott, ezután (1908-tól 1914-ig) a méregtan tanterem előadója lett. A hallgatószám nagy száma miatt már 1911-től professzorával, Bókay Árpáddal párhuzamosan tartott előadásokat. 1914-ben nyilvános rendkívüli tanárrá, majd 1917-ben nyilvános rendes tanárrá nevezték ki. Az 1913/14-es tanévben a gyógyszerismeret önálló tanterem lett, előadásait 1914–1920 között Vámossy Zoltán tartotta. 1920-tól 1938-ig, nyugdíjazásáig a Gyógyszeres Tanterem igazgatója volt, 1922–1924 között az orvostudományi kar dékáni tisztségét is betöltötte (34, 46, 59). Az első világháború alatt megszervezte és vezette a losonci megfigyelőállomást, majd a rokkant-utókezelő intézetek igazgatója volt.

Közben megnősült, feleségül vette egy budapesti ügyvéd leányát, az 1873-ban született Eleőd Karola festőművésznőt. Ebből a házasságból 1901. december 10-én született fia, Tibor. A Királyi József Műegyetem hallgatója volt, amikor hazafiként harcolt azért, hogy Burgenland Magyarország része maradjon. 1921. október 5-én, Szárazvámon (jelenleg Müllendorf) hősi halált halt a nyugat-magyarországi területvédő harcokban. Sírja a Farkasréti temetőben van, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság gondozásában. Somogyváry Gyula *És mégis élünk* című regényében 2009-ben örökítette meg emlékét. Vámosy Zoltán élete végéig gyászolta fiát. Leánya, Judit később férjhez ment, és gyermekeivel népes lett a családja.

Vámosy Zoltánt a Magyar Tudományos Akadémia 1920. május 5-én levelező tagjává választotta a Matematikai és Természettudományok Osztálya, Természettudományi Osztály, Biológiai és Orvosi Tudományok Osztályában. Tagságát azonban 1948. április 23-án politikai okok miatt megszüntették. Az akadémikusok adatait összesítő 3. kötetben az áll, hogy 1948. április 23-án tagsága kizárás folytán megszűnt (5). A Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában található 1948. április 23-i összes ülés határozata szerint nem tartott székfoglalót, ezért az alapszabály értelmében a helye betölthető. Az Akadémia 1952-es keltezésű határozata szerint „az orvostudományok kandidátusa” tudományos fokozatot adományozta neki, egy évvel a halála előtt. Akadémiai tagságát azonban már csak halála után, 1991. május 9-én állították vissza.

Számos más tudományos társaság tagja volt, így a Magyar Újságírók Szövetségének, az Igazságügyi Tanácsnak, a Magyar Természettudományi Társulat Élettani Választmányának (1933–1940), egyúttal az Élettani és Kórtani Szakosztálynak elnöke (1934–1940) is, majd 1944–45 között a Széchenyi Tudományos Társaság elnöki tisztségét is betöltötte. Az Országos Balneológiai Egyesületnek már tanársegéd korában tagja lett. 1897-ben megírta a balneológiai ügyeknek történetét. Ezen kívül még az Országos Közegészségügyi Tanács forrás- és fürdőügyi előadója is volt. A társaság az első nagygyűlésétől kezdve minden alkalommal évkönyvet adott ki. Vámosy neve mind a tizenegy kötetben szerepel a kötetek összeállítójaként (78). A *Magyar Szent Korona országainak balneológiai egyesületébe tartozó fürdők és források képes ismertetése* című könyve 1913-ban jelent meg. Később ő vezette az 1948. április 23–24-én Hajdúszoboszlón tartott 49. nagygyűlést, ezt már mint nyugdíjas egyetemi tanár (22). Érdemesnek tartjuk megemlíteni azt is, hogy tevékenyen részt vett ezeken kívül még két polgári társaságban is: 1908-tól a Nemzeti Szabadkőműves Páholy munkájában, 1914 és 1944 között pedig a Leányfalui Társasági és Szépészeti Egyletben, annak elnökeként.

Az egyetemi hallgatóság megértő és segítő oktatója volt, ezért tisztelték és szerették. Diósadi Elekes György orvostörténész még egyetemi hallgató korában megírta *A Medikus Zenekar története 1920–1930* című kis könyvet, amelyhez Vámosy Zoltán írt előszót. A zenekar történetét bemutató művet, amelyben Vámosy mint fővédnököt többször megemlítik, az Orvostanhallgatók Szimfo-

nikus Zenekara és Kamarazene Egyesülete adta ki 1930-ban. Mint az ifjúság lelkes, melegsívű jó barátja, felkarolta tevékenységüket, atyai gondoskodással támogatta a zenekart minden vonalon, erkölcsi és anyagi javaik megszerzésében egyaránt, az intézetében gyakorlóhelyet biztosított számukra, irányította s biztatta a zenekart nyilvános fellépésre. Ennek eredménye lett, hogy 1922. április 26-án, a Gyógyszertani Intézet tantermében megtartották első előadásukat 25 zenésszel. 1927 decemberében ismét felléptek, majd 1928. február 24-én az Orvosok Kamarazene Egyesülete meghívására kiváló, sikeres hangversenyt tartottak az egyetem Semmelweis-termében. Ez volt a zenekar egyik legjobban sikerült előadása. A hangverseny kezdete előtti megnyitóbeszédében Vámosy professzor röviden vázolta a zenekar keletkezésének és pályafutásának történetét, és a közönség szeretetébe ajánlotta őket (10).

Ifj. Bóky János gyermekgyógyász professzor harmincéves (1883–1913) tanári évfordulója alkalmából az akkori tanársegédek (Mansfeld Géza, Fenyvessy Béla, Hári Pál és Vámosy Zoltán) felkérték 1913-ban Medgyessy Ferencet – aki orvos is volt –, az egyetemes szobrászművészet egyik kiemelkedő alkotóját (83), hogy készítsen emlékérmét, amellyel megajándékozzák a professzort. Az érme el is készült, hátlapján feltüntették az adományozók nevét, így Vámosy neve is szerepel rajta (9).

1939. június 30-án nyugdíjazták, de nyugalmazott nyilvános rendes tanárként még az 1945/46-os tanévben is oktatott. Egyetemi tanszékétől ekkor búcsúzott el. Az ünnepélyt Issekutz Béla egyetemi ny. r. tanár méltatása nyitotta meg, amelyet Verebélyi Tibor rektor, az egyetem ny. r. tanára folytatott, majd Belák Sándor egyetemi ny. r. tanár, az orvosi kar dékánja értékelte Vámosy professzor tevékenységét (86).

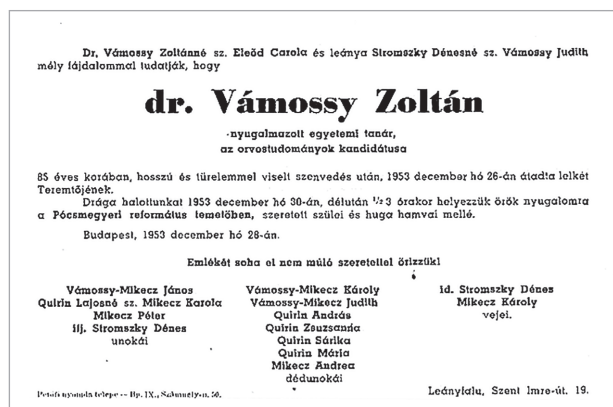

Vámosy Zoltán nyugdíjazása alkalmára, annak tiszteletére Medgyessy Ferenc 104 mm átmérőjű bronz emlékérmét készített 1938-ban

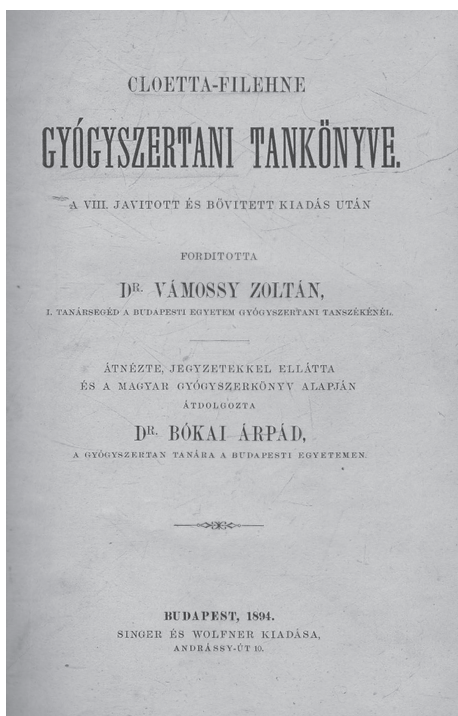
Váradai István kitűnő éremgyűjtő jegyzéke tartalmazza az emlékérem leírását is. A *Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleménye* szintén közölte Sz. Kürti Katalin „Medgyessy Ferenc szobrászati életműve” című tanulmányának felsorolásában a Vámosy-emlékérem pontos adatait (60). Az érem általa közölt átmérője 115 mm. Az érem balra néző arcél, körülötte felirat: „Dr. Vámosy Zoltán 1938”. A hátoldala üres. Ebből az érméből több példány magántulajdonban fellelhető. Szállási Árpád az *Orvosi Hetilap* Horus rovatában beszámol az egykori főszerkesztőket megőrkítő éremről, így a Vámosy-éremről is, amelynek fényképét is megadja (56, 57).

Vámosy Zoltán 1949-ben budapesti otthonát végleg elhagyta, feleségével, családjával együtt kiköltözött Leányfalura, az 1930 körül épült új házba. Itt tevékenyen részt vett

a település közösségi életében, a Leányfalui Társadalmi és Szépítő Egylet elnökeként a helység szépítésével, a lakosság közösségi életének szervezésével is foglalkozott. Mint ennek az egyletnek az elnöke, sokat tett a település érdekében. Tárgyalt a falu közvilágítása ügyében, közbenjárással elérte, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánja engedélyezte a „közönség részére a Dunán való fürdőzést”. A kereskedelmi miniszterhez kérvényt nyújtott be, hogy a falut átszelő út pormentes burkolattal legyen ellátva (86). 85 éves korában, 1953. december 26-án hosszas szenvedés után itt, Leányfalun érte a halál. Szüleinek a Szentendreiszigeten fekvő községben, Pócsmegyeren lévő sírja mellé temették örök nyugalomra (85, 86).

Dr. Vámosy Zoltán gyászjelentése

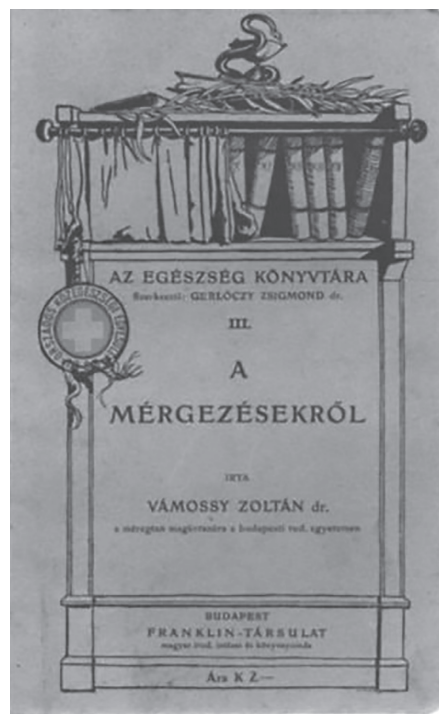
Dr. Vámosy Zoltán fordította Gyógyszertan könyv

SZAKMAI TEVÉKENYSÉGE, ÍRÁSAI

Vámosy Zoltán szakmai tevékenysége három területhez tartozik: egyetemi oktatás, tudományos munka és szerkesztői feladatok.

Oktatói munkája. Sokoldalú volt, kezdetben a szülészeti, majd belgyógyászati klinikán dolgozott, később a gyógyszer-tanon egyetemi tanár lett, és végül a méregtan (toxikológia) előadója is volt. Az egyetemi oktatás elősegítése céljából könyveket adott ki:

- **Gyógyszertan tankönyv.** Először magyar nyelvre fordította le Arnold Cloetta és Wilhelm Filehne 1881-ben megjelent *Lehrbuch der Arzneimittellehre und Arzneiverordnungslehre* című könyvét, amelyet 1894-ben *Cloetta-Filehne Gyógyszertani tankönyve* címmel adtak ki Budapesten, a Singer és Wolfner kiadó jóvoltából (35).
- **A mérgezésről.** 1907-ben jelent meg a Gerlóczy Zsigmond által 1907–1910 között szerkesztett *Egészség könyvtára* című, 13 kötetes magyar népszerű orvosi könyvek sorozatban. E sorozat harmadik kötete Vámosy írása, amely a Franklin-Társulat gondozásában jelent meg Budapesten. Ez a könyv, bár nem tankönyvként íródott, mégis szorosan kapcsolódott a méregtani előadásaihoz (68).
- **Gyógyszertan orvostanhallgatók és orvosok számára.** Ez a jelentős tankönyv 1908-ban jelent meg először; Bókay Árpád akkori két tanársegédével, Fenyvessy Bé-

Vámosy Zoltán a *Mérgezésekről* c. két könyvének fedőlapja

lával és Mansfeld Gézával írta (69). Ezt tekinthetjük az első korszerű magyar gyógyszer-tani tankönyvnek. Ezt a könyvet szinte két évente újból kiadták, összesen kilencszer. Vámosy világos észszerűségének és könnyen érthető írásmódjának köszönhetően a könyv minden kiadásának anyaga az addig tudott ismeretek kiegészítését, a bonyolult elméletek egyszerűsített megítélését tartalmazza (40). Bókay Árpád professzor így írt a könyv első kiadásának (69) megjelenésekor:

„... a könyv a budapesti gyógyszer-tani intézet szellemében van megírva. Az előadásokat az orvosi karon egy tankönyv sem pótolhatja, de egyedül előadásokból sem lehet az orvostudományt megtanulni. Jó tankönyv az, mely az előadások szellemét, irányát követi. Ez a kötet az én hallgatóimnak ilyen értelemben jó és hasznos tankönyve lesz.”

Továbbá értékeli a szerzők munkáját:

„Külön kiemelendők tartom, hogy a gyógyszerhatások tárgyalásában mindenütt szemmel tartják az elméleti kémiának újabb megállapított s a gyógyszer-tan szempontjából is olyannyira fontos tételeit, nemkülönben az élettani kémiának újabb haladását, mely nap-nap után érzeteti módosító hatását a régebbi időből származó gyógyszerhatástani elméletek területén.”

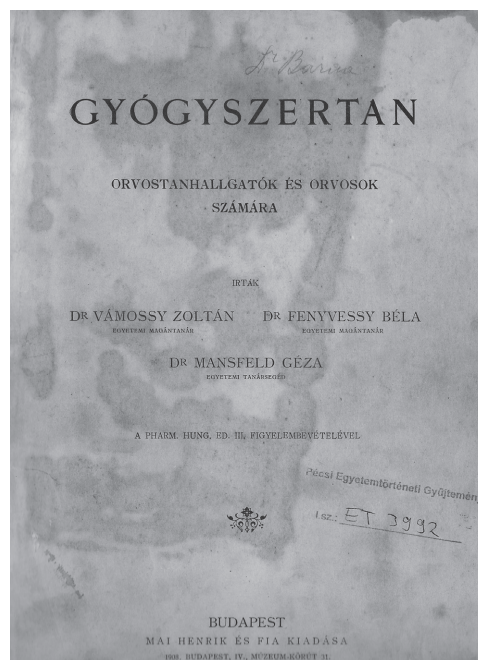
E könyv első kiadását egykori főnöküknek, Bókay Árpádnak ajánlották, 25 éves tanársága emlékéül. A szerzők a könyvet jó magyarsággal és folyékony, tömör formában írták meg. A könyvben előforduló magyar elnevezésekre példákat ad meg a könyv ismertetője, így *sápkór*, *jegecz*, *tápcsatorna*, *szemcse*, *okát képezi*, *mérgezést szenved*. Ezeknek a szavaknak egy része átment köztudatba, ma is használatban vannak, főleg a népgyógyászatban (40).

A *Gyógyszer-tan* könyv kilencedik kiadásában (82) szintén Bókay emlékének áldoztak a szerzők. Ebben az utolsó kiadásnak az előszavában a szerzők kitértek azokra a jelentős változásokra, amelyek a gyógyszer-tan területén indokolták a változtatásokat:

„Anyagunk megnagyobbodása elsősorban a biochemia páratlan haladását tükrözi vissza, mert a hormon- és vitaminkutatás nagy vegyi eredményei új feladatok elé állítanak” – írják a szerzők. Majd befejezésül így folytatják ajánlásukat: „Amidőn most ezt a IX. kiadást útjára bocsátjuk, hő óhajtásunk az, hogy váljék hasznára a magyar orvostudománynak és orvosképzésnek, mint hűséges útítarsa és tanácsadója gyakorló orvostársainknak s irányítója azoknak, akik csak most készülnek fel az orvos nemes hivatására.”

Az 1944-ben megjelent, teljesen átdolgozott kilencedik, utolsó kiadásnak Vámosy mellett csak Mansfeld Géza a társszerzője. E könyv kiadását is egykori főnöküknek, néhai Bókay Árpádnak ajánlották, 25 éves tanársága emlékéül. Ez a kilencedik kiadás az elmúlt évek haladását tükrözi, a kísérletes gyógyszer-tan gyógyszerkincsünk gyarapodását idézte elő. Azóta sok gyógyszer támadópontja vált ismertté.

Nemcsak az orvos- és gyógyszerész-hallgatók forgatták évtizedeken át nagy haszonnal ezt a könyvet, hanem a gyakorló orvosok is. A közel 500 oldalas könyv 17 fejezete felöleli a gyógyszer-tan minden területét, beleértve a méregtani vonat-

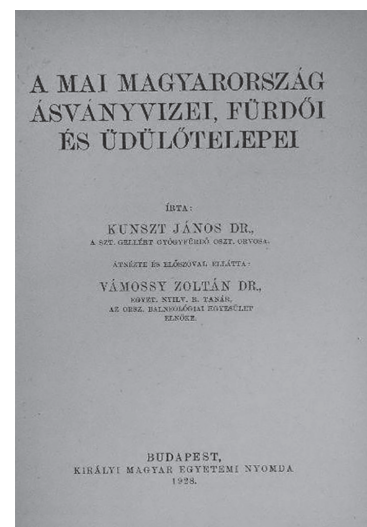
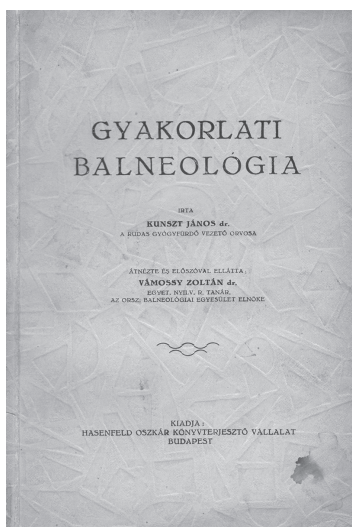
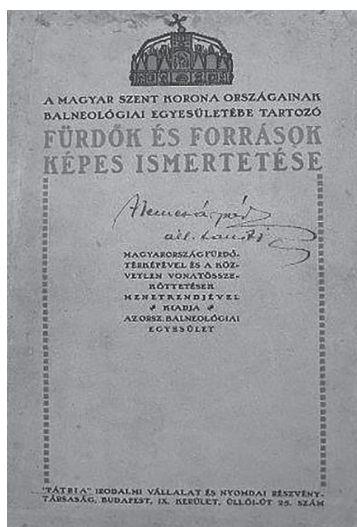
Vámosy Zoltán *Gyógyszer-tan* c. könyvének első kiadása

kozású útmutatásokat, a helyes receptírás követelményeit is. Az egész könyv érvényre juttatta a gyógyszer-tan haladását. E könyv mind a kilenc kiadásával a magyar orvostanhallgatók és orvosok mindig hűséges és megbízható útmutatót nyertek. Végül ezt a könyvet az olvasni és okulni szerető orvosok és orvostanhallgatók, valamint gyógyszerész-hallgatók figyelmébe ajánlotta.

Vámosy Zoltán két évtizeden át több ezer orvostanhallgató tanára volt. Oktatói tevékenysége az említett könyveivel teljedett ki. Egyetemi oktatói munkájának elismeréseként 1941-ben, a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karának ünnepi ülésén Vámosy Zoltán orvossá avatása 50 éves évfordulójának emlékére kiállított aranydiplomát kapott (2).

Tudományos munkássága. Érdeklődése ezen a téren is változatos volt. Sokszínűség jellemzi ma is időszerű és gazdag írásbeliségét (13). Több szakmai lapban közölte dolgozatait, valamint a különböző tudományos társaságokban való részvétele is sokoldalú képzettséget és fáradtságot nem kímélő tevékenységet jelentett számára, és hozzájárult ahhoz, hogy tudományos kutatásai, munkái is változatosak, különböző tárgyak legyenek. Ezáltal a ma is időszerű és gazdag írásbeliségét sokszínűség jellemzi.

▪ **Fürdőgyógyászati tevékenység.** Az 1890-es évektől kezdődően több tanulmánya jelent meg a gyógyvizekről, így a fürdőügy alakulásáról és fejlődéséről, a régi budapesti fürdőeletről, a fürdőkórházak létjogosultságáról. Közreműködött a *Magyar Szent Korona Országos Balneológiai Egyesületbe tartozó fürdők és források képes ismertetője* című könyv összeállításában; 1911. évi kiadásának elő-

Vámosy Zoltán balneológiai kiadványai

szavát írta. Külön kiemelendő, hogy az erdélyi gyógyfürdőről sem feledkezett meg, így az erdélyi Tusnádfürdő múltjával és jelenével is foglalkozott. Már 1899-ben, az *Erdély népei* című honismereti lapban – több neves erdélyi kutatóval társulva – ismeretterjesztő írásokat közölt. Ugyanebben az évben, 1899-ben Kolozsváron az Erdélyi Kárpát Egyesület könyvet adott ki *A Mi Fürdőink* címmel, amelyben a 3. fejezet szerzője ő volt (66).

1905-től Bókay Árpád elnök mellett ő volt az egyesület főtitkára, majd Bókay halála után 1920-tól az egyesület elnöke 1942-ig (21). Ebben a tisztségében nagy érdemei voltak az ország fürdőinek és gyógyforrásainak szélesebb körű megismertetésében és az országos fürdőtörvények megalkotásában. Később, 1928-ban ő írta Kunszt János ásványvizekkel, fürdőkkel és üdülőtelepekkel foglalkozó könyvének bevezetőjét.

Balneológiai vonatkozású még *Budapest fürdőpolitikája* című dolgozata (75), majd később, az 1937. október 8–12. között Budapesten tartott nemzetközi fürdőügyi kongresszuson bemutatott, „A fürdőkórházak feladata gyógyhelyeken” című előadása (77), amely az *Orvosi Hetilap*ban jelent meg. Az egyesület neve 1920 és 1942 között ötször változott. Vámosy Zoltánt 1929. április 14-én az Országos Balneológiai Egyesület elnökének választották meg (21). 1941. május 2-án ő nyitotta meg az 50 éves Országos Balneológiai Egyesület ünnepi nagygyűlését, ahol beszámolt az eltelt idő eredményeiről és viszontagságairól. „50 év egy egyesület életében nagy idő, egy boldogabb és jobb jövődő ígéretének próbaköve, melynek hitével nyitom meg az idei 46. kongresszusunkat” – mondta Vámosy Zoltán a megnyitójában (78). 1948. április 23–24-én Hajdúszoboszlón, a városháza közgyűlési termében tartotta meg az egyesület a 49. nagygyűlését, amelyen szintén Vámosy Zoltán elnökölt, ez alkalommal már mint nyugdíjas egyetemi tanár (22).

- **Fenolftalein.** A fenolftalein hashajtó hatásáról már az 1900-as évek elején közölte, először a baseli *Chemischer Zeitung* című lapban, majd az *Orvosi Hetilap*ban 1902-ben „A phenolphthaleinről, mint a törkölybor indikátoráról”

című dolgozatát (67). A magyar kormány a vegyszernek ezt a tulajdonságát akarta felhasználni arra, hogy a valódi bort megkülönböztessék a hamisítottól. Vámosy Zoltánt, az egyetem gyógyszer-tani intézetének akkori adjunktusát bízták meg a vizsgálatok elvégzésével. E vizsgálatok „melléktermékeként” jutott el a fenolftalein hashajtó hatásának felismeréséhez. Így neki tulajdonítják a fenolftaleinnek felhasználását hashajtóként (67), amit Wenhardt János tanár alkalmazott az osztályán.

- **Méregtani munkásság.** Más méregtani vonatkozású előadásokat is tartott, ezek a *Természettudományi Közleményben* jelentek meg, amelynek választmányi tagja volt. Itt közölte „A mérgek a lakásban és a mindennapi életben”, „A mérgek a konyhában és a háztartásban”, „A máj mérgevízhatartó képességéről”, „Élvezeti szereink mérgehatása” és „Védekezés a harci gázokkal szemben” című dolgozatait, valamint ebben jelent meg az „Ártalmas-e a szacharin” című dolgozata is.

Tudományos igénnyel írta meg „Hat év mérgezési statisztikája a magyarországi kórházak esetei alapján” című dolgozatát, amelyet a *Gyógyászat* című lap közölt (70). Ugyancsak ezzel a kérdéssel kapcsolatos, hogy 1927. augusztus 28-án Pécsen, az Erzsébet Tudományegyetemen, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 39. vándorgyűlésén Vámosy előadást tartott „Élvezeti szereink mérgehatásai” címmel (1).

Foglalkozott még a törvényszéki vegytan fontosabb fejezeteivel, a vérvizsgálattal a büntetőjog szempontjából, az arzén- és a higanymérgezésekkel és a himlő elleni védőoltással.

A gyógyszerkönyvek (*Pharmacopoea*) tekinthetők a gyógyszer-alapanyagok, a gyógyszerkincs, valamint a gyógyszerkészítés törvénykönyveinek. Mivel az idő teltével az egyes kiadások elavulttá váltak, szükség volt újabbak megjelentetésére. Az első *Magyar Gyógyszerkönyv* 1872-ben vált hivata-

lossá, a második kiadása 1888-ban lépett életbe, a harmadik 1910-ben, a negyedik 1933/34-ben (24). A *Gyógyszerkönyvek* szerkesztői az orvostudomány, a gyógyszerészet, a gyógyszer-tan szakmailag kimagasló tevékenységű tanárai voltak. Így a IV. kiadású *Magyar Gyógyszerkönyv (Pharmacopoea Hungarica Editio Quarta)* szerkesztőbizottsági elnökének Vámosy Zoltánt kérték fel.

A *Magyar Mentésügy* című folyóiratban Vértes László összefoglaló cikket közölt Vámosyról, a méregtan tudoráról (84).

Orvostörténeti munkásság. Orvostörténeti munkái szintén napvilágot láttak:

A pozsonyi orvosokról, a Nobel-díjas orvosokról (1936, 1939) is közölt. Könyvismertetőket gyakran írt, így az Erdélyi Múzeum-Egyesület *Értesítőjéről* (1940), a szegedi doktoravatásokról (1940), a hősi halott orvosokról (1942), a XVI. századi magyar orvosi könyvről (*Ars Medica*) (1943), a kolozsvári egyetem szülészeti és nőgyógyászati klinikájáról (1943). Írásaiban elődeiről vagy kortársairól sem feledkezett meg. Így többek között emléküléseken beszédeket tartott, és írt Markusovszky Lajosról, Korányi Frigyesről, a 25 (1891) majd a 40 éves (1907) tanári jubileumán, sőt születésének 100. évfordulóján is (1928). Továbbá Bókay Árpádról, Högyes Endréről, Semmelweis Ignácról is írt, köszöntötte Szentgyörgyi Albertet a Nobel-díj elnyerésekor. Megemlékezéseket közölt egyes tudományos társaságok, folyóiratok évfordulói alkalmából, így például a 80 éves *Orvosi Hetilap*, a 100 éves Budapesti Kir. Orvos Egyesület és az *Orvosi Hetilap* mellékletének, az *Orvosi Gyakorlat kérdéseinek* 10 esztendő működéséről, az Országos Közegészségi Tanács 50 éves tevékenységéről (1918), az Országos Közegészségi Egyesület 50 éves tevékenységéről (1936), az Élettani és Kórtani Intézet 50 éves tevékenységéről (13). Gyakran tartott előadásokat is. Így a Budapesti Királyi Orvos Egyesületben két alkalommal „A gyógyszer-tan haladása Balassa óta” címmel, amely nyomtatásban is megjelent (75, 76).

SZERKESZTŐI TEVÉKENYSÉGE

Gyógyszerkönyv. A *Gyógyszerkönyv* belső címloldalán olvasható, hogy Vámosy Zoltán a gyógyszer-tan egyetemi ny. r. tanára, m. kir. egészségügyi főtanácsos, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, az Országos Közegészségi Tanács és az Igazságügyi Orvosi Tanács rendes tagja. A IV. *Magyar Gyógyszerkönyv* 1934. június 1-én lépett életbe, magyarul és latinul külön-külön kötetben jelent meg. Előírásaiban 564 gyógyszer és a gyógyszerek elkészítéséhez szükséges anyag, valamint 118 kémszer, közöttük 10 mérőoldat van felsorolva. A szerkesztők célja az volt, hogy az úgynevezett „galenikumokat” (tinktúra = festvény, extraktum = kivonat, pilula = labdacs, solutio = oldat, tableta stb.) a gyógyszertárakban állítsák elő, és azokat fizikai-kémiai vizsgálatokkal ott ellenőrizzék. Ezzel a gyógyszertári gyógyszerkészítés kézműves jellegét kívánták megvédeni az egyre gyakoribb ipari gyógyszergyártással szemben. Vámosy a IV. *Magyar Gyógyszerkönyvről* írt tanulmányában ismerteti a könyv célját, szerkezetét, és felhívja a figyelmet a kézműves (magisztrális) gyógyszerek fontosságára, ismerteti az orvosi vények kiállítására vonatkozó új belügyminiszteri rendeleteket (24), valamint hasznos táblázatokat is közöl. Felöleli az összes fontos gyakorlati tudnivalót. Minden orvos és gyógyszerész

számára lehetővé vált, hogy a IV. *Magyar Gyógyszerkönyvet* könnyen és alaposan megismerhesse.

Az *Orvosi Hetilap* 1935. évi júniusi száma ismerteti a IV. *Magyar Gyógyszerkönyvet*. Az első rész általános képet nyújt az új gyógyszerkönyvről, míg a második rész a részletekbe kívánja bevezetni az orvost és a gyógyszerészt. A *Gyógyszerkönyv* előírásai a gyógyszerészek gyakorlati tevékenységére vonatkoznak. A IV. *Magyar Gyógyszerkönyv* az orvost és a gyógyszerészt megismerteti mindazokkal az újításokkal, változtatásokkal, amelyeket az előző, a harmadik kiadású gyógyszerkönyv még nem tartalmazott. Rámutat az új, a IV. *Gyógyszerkönyv* elveire, amellyel a gyógyászatban a kézműves gyógyszerkészítést igyekeznek ismét uralkodóvá tenni, továbbá azokra a lehetőségekre, amelyek alapján az orvosi, valamint gyógyszerészeti szempontból egyaránt feleslegesen elterjedt gyógyszerkülönlegességek, a legújabb gyógyszerek a gyógyszertárakban is elkészíthetők.

Magyar Orvosi Archívum. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium és a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat hozzájárulásával 1892-től megjelenő *Magyar Orvosi Archívum* című szaklap új folyamának (a 13. kötettől) 1909-től megbízott szerkesztőjévé nevezték ki, amely lap kiadását továbbra a Pázmány Péter Tudományegyetem vállalta magára.

Orvosi Hetilap. 1923-tól szerkesztője lett az egyik legfontosabb és legközismertebb magyar nyelvű orvosi folyóiratnak, a napjainkban is élő *Orvosi Hetilap*nak. Ennek alapítója és 32 éven át felelős szerkesztője Markusovszky Lajos volt. A lapnak 1857. június 4-i indulásakor a *Honi s külföldi gyógyászat és korbúvárlat közlönyeként* a teljes „orvosi tudomány művelése” volt a célja, és kötelességének tartotta a tájékoztatást az orvosi tudomány újabb bel- és külföldi eredményeiről.

Az *Orvosi Hetilap* megindításával Markusovszky meghonosította a magyar nyelvet a hazai szakirodalomban a korábbi latin, illetve német nyelv helyett.

Az első világháború befejeztével az egész országot sújtó gazdasági válság idején az *Orvosi Hetilap* is súlyos anyagi helyzetbe került. A lapot a megszűnés veszélye fenyegette, ezért a kialakult helyzet megoldására a lap szerkesztői Klebelsberg Kunó miniszterhez fordultak. Ő megoldásként ennek a hetilapnak az irányítását egy sajtóbizottságra bízta, felelős szerkesztőként pedig Vámosy Zoltánt jelölte meg. Így az *Orvosi Hetilap*nak 1923-tól kezdve egészen 1944 végéig ő volt a szerkesztője. A háborús viszonyok között 1944-től nem jelenhetett meg a lap, de 1948-tól még a mai napig is él. Az *Orvosi Hetilap* a jelenleg is meglévő szaklapok között a világ hatodik legrégebbi orvosi szakfolyóirata (26).

Vámosy Zoltán főszerkesztősége az *Orvosi Hetilap* negyedik szakaszát fémjelzte (16). Akkor vette át szerkesztését, amikor a lapnak mindössze száz előfizetője volt. Az előfizetők száma azonban rövid időn belül nyolcszázra emelkedett. Vámosy a lap hasábjain keresztül igyekezett befolyást gyakorolni az egészségpolitikára, nem riadván vissza annak legkeményebb bírálatától sem. Szerkesztősége ideje alatt

számos írása, szakdolgozata itt látott napvilágot, de gyakran írt megemlékezést egykori tanárai, tanártársai oktatói tevékenységének évfordulóikakor vagy elhalálkozásuk alkalmával. Az *Orvosi Hetilap* 80. születésnapján, 1936-ban a forma és a tartalom összhangjára hívta fel a közlésre beküldendő dolgozatok szerzőinek figyelmét.

Mindig nagy tisztelettel emlékezett meg az *Orvosi Hetilap* alapítójáról, első szerkesztőjéről, Markusovszky Lajosról. Így írt róla:

„mi gyöngye és méltatlan utódai meghajlunk az ő nagy és tiszteletre méltó emléke előtt és azzal a megnyugtató tudattal tesszük le a tollat, hogy legjobb erőink szerint igyekeztünk ezt az ő legkedveltebb alapítását, amivel élete nagy munkáját megkezdette – a húszas évek elején a végromlástól megóvni és a most, évek óta dúló szörnyű háború alatt is sértetlenül fenntartani. Áldott legyen Markusovszky Lajos emléke, aki nekünk ehhez az erőt és kitartást adta” (72).

Az 1927. év decemberi számában bejelentette a „Köszöntjük az olvasót!” című bevezetőben, hogy az *Orvosi Hetilap* számainak megtoldják *Az Orvosi Gyakorlat Kérdései* című állandó melléklettel, amelyet külön lapszámozással és tárgymutatóval látnak el. Ez a melléklet 1928–1944 között hetente jelent meg, és nyolc hasábon tájékoztatta az előfizetőket az időszakos tudományos kórismézési és gyógyászati kérdések felől. Évenként négyszer egy-egy mellékletet az alapvető és rokon tudományok haladása ismertetésének szenteltek, a többi mind a gyakorló orvos igényeit szolgálta (73).

A második világháború végső időszakában a korábbiaknál rövidebb és kevesebb cikket tartalmazó 51. évfolyam egyik lapszámában Vámosy írt:

„A papírgyártás racionalizálása parancsolta ránk ezt a szűk keretet, amelyben azonban éppen úgy kívánjuk szolgálni az orvosi tudomány és rend érdekeit, mint azt eddig tettük. [...] Kerek húsz esztendője vezetjük a nagy hagyományú Orvosi Hetilap ügyeit, de a maihoz hasonló nehézségekkel még a kezdet éveiben sem kellett megküzdenuk.”

A „szörnyű világégés” és a pénzhiány ellehetetlenítette a további kiadást (81). Ő maradt az *Orvosi Hetilap* szerkesztője 1944 decemberéig, a 88. évfolyammal bezárólag. A decemberi számmal a lap folytonossága megszakadt, majd páréves kimaradást követően 1948. március 15-i keltezéssel jelent meg a 89. évfolyam első lapszáma, ekkor már más szerkesztőségi csapat irányításával.

Orvostudományi Közlemények. Vámosy már 1940-ben, az *Orvosi Hetilappal* párhuzamosan megalapította *Orvostudományi Közlemények* címmel az 1944 végéig havonta megjelenő mellékletet, amelynek egyedüli szerkesztője volt (4). A lap harmadik évfolyamában már egyesületi jegyzőkönyvek, társulati beszámolók, valamint orvostörténeti vonatkozású cikkek is helyet kaptak, így terjedelme megkétszereződött. Az 1943. évi kötet már 756 oldalas, lapmérete megegyezett az *Orvosi Hetilap*éval. Az 1944. évi kötet közel ezeroldalas lett, az utolsó szám 1944. december 28-án jelent meg, amikor már folyt a főváros heves ostroma.

Az 1944. január 1-én megjelent 88. évfolyam 1. száma szűk keretet, keskenyebb hasáboakat, rövidebb és szűkszavúbb közléseket tartalmaz, ami nem ment az érthetőség és az érték rovására. Vámosy reményét fejezte ki arra vonatkozóan, hogy az *Orvostudományi Közlemények* sűrűbb megjelenésével helyre fog állni az *Orvosi Hetilap* addigi terjedelme (81). Reménykedett abban is, hogy lesznek lelkes pártfogók a klinikák és a kórházak élén, tudományos és társadalmi csoportok, amelyek terjeszteni fogják a lapot munkatársaik körében. Bár a lexikonok Vámosyról szóló cikkelyei nem tesznek említést az *Orvostudományi Közlemények* megjelenéséről, az öt kötetnek helye van a magyar orvosi szaksajtó történetében (55).

TÖREKVÉS A MAGYAR ORVOSI NYELV HASZNÁLTÁRA

Vámosy közleményeinek szövegeiben mindig gondot fordított az orvosi nyelv helyes magyar alkalmazására. Különösen kemény harcot folytatott az idegen szavak és a „szófüzések”, a magyartalan kifejezések ellen, vigyázott a magyar orvosi nyelv tisztaságára, foglalkoztatta az orvosi gyakorlatban használt kifejezések magyarosítása. 1936 decemberében rövid cikket közölt az *Orvosi Hetilap*ban, amelyben véleményét nyilvánított a lap hasábjain megjelent dolgozatok magyartalansága ellen:

„Csodálatos, hogy a magyartalanságot, a nemzet legsajátosabb kincsének és szelleme kifejezőjének: nyelvének rontását mennyire nem érzik hazafiatlanságnak, sőt még hibának sem a legtöbben, akikben különben elszánt hazafiság buzog”.

Továbbá hibáztatja a nevelést, az iskolát, ahol nem foglalkoznak eléggé a kifejezésbeli készséggel és a jó magyar nyelvérzéssel. Említi, hogy az *Orvosi Hetilap* felelősséget érez, s igyekszik megtenni kötelességét ez irányban. Így hivatkozik 1908-ban Jendrassik Ernő professzor „Nyelvészeti tanácsadó orvos írók használatára” című tanulmányára és a lelkes nyelvész, Tiszamarti Antal 1931-ben „Orvosi nyelvünk magyartalanságai” címmel írott cikkére – amelyet száz különlenyomatban is szétszórtak klinikákon és kórházakban –, valamint az *Orvosi Hetilap* pár éven át fenntartott „Nyelvművelés” című rovatára. Ehhez még Szinyei Ferenc „Jó magyarság” című cikke is hozzájárult, amely az Akadémia *Magyarosan* című folyóiratának második évfolyamában jelent meg.

Mivel hasonló magyarosítási kísérletek már előtte is voltak, a következőkben ezekről adok rövid áttekintést.

Amikor 1770-ben Nagyszombaton megindult az egyetemi orvos- és gyógyszerészképzés, még nem volt megfelelő magyar orvosi vagy gyógyszerészeti szaknyelv. TORKOS JUSZTUS JÁNOS az általa összeállított és 1745-ben megjelent *Taxa Pharmaceutica Posoniensis* szövegében az előírt 2145 gyógyszer nevét már négy nyelven, latinul, magyarul, németül és szlovákul tüntette fel, csoportosítva részben elkészítésük, részben állapotuk szerint (61).

Pár évvel később, 1793-ban ARANKA GYÖRGY kezdeményezésére megalakult Marosvásárhelyen az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság, számos természettudós és orvos taggal. Az orvosi nyelv szavainak helyes magyar megfelelője már régóta foglalkoztatta a nyelvészeket, orvosokat, gyógyszerészeket, orvostörténészeket. Egyre inkább szükségessé vált az addig latin vagy görög eredetű szakkifejezések megfelelő magyar nyelvű fordítása vagy magyar nyelvű kifejezésekkel, szavakkal való helyettesítése. Aranka György nem az idegen nyelvek ismerete és használata ellen volt. Idegen nyelven nem lehetséges a tudás valódi megszerzése és közölhetősége, ez csak anyanyelven lehetséges. Aranka György 1794-ben elmondott „Beköszönő beszéd”-ében így foglalta össze az anyanyelvről kapcsolatos gondolatait:

„...az értelemnek csak a tulajdon nemzeti nyelven való támadása, terjedése, bőrsége és egymással való közlése üzheti el egy nemzetben az értelem homályát” (27).

A nyelvművelésben a korszakos változást a nyelvújítás hozta meg (25). A nyelvújítás szellemében többen hozzájárultak a magyar vegyészeti és a magyar orvosi szaknyelv megteremtéséhez. Röviden meg kell emlékeznünk néhány úttörőről, így Nyulas Ferenc, Kováts Mihály, Schuster János nyelvészeti munkásságáról.

NYULAS FERENCET mindennapi orvosi munkája mellett a nyelvészet is foglalkoztatta. A Nyelvmívelő Társaság nyelvkutató bizottságában tevékenyen részt vállalt. Az *Erdélyi országi orvos vizeknek bontásáról közönségesen* című, 1800-ban saját költségén megjelent könyvével elismert nyelvújító lett (49). Megállapítása szerint a nyelvet nem lehet úgy „művelni, hogy az valamely tudományhoz ne volna kötvé”.

Vegyelemzéseikhez egységes mértékrendszert állított fel, új vegytani szavakat alkotott, és az általa használt üvegszerzőknek is nevet adott, „peszlek”-nek nevezte el azokat. Ide tartoztak a „nyaka dölt üvegek” (retorták), „haskók” (hasas lombik), „hömpjös üvegek” és egyebek (47). Ilosvay Lajos a *Természettudományi Közöny* lapjain 1888-ban méltatta Nyulas Ferenc, az első magyar nyelven megjelent vegyészeti munka írójának tevékenységét „Egy régi magyar természettudós” címen. Példának említi, hogy az ásványvizek tartalmazzak „levegő szabású” (gáz halmazállapotú) és szilárd alkatrészeket, sókat, így „hamusó” (ültetvényi lúgsó), „gáliczos hamusó” (kálium-szulfát), „gyepsó” (gipsz) és más összetevőket (28). Számos olyan szavunk van, amelyet Nyulas vezetett be a magyar nyelvbe, ezek egy része ma is használatos, így: folyadék, szénsav, boncmester, kivonat és még sorolhatnánk tovább (52). Nyulas büszkén vallotta az orvos vizeknek bontásáról írt dolgozatában, hogy

„Még senki magyarul vizet nem bontott, a kémia is újság nyelvünkben, innen szükségképpen sok új szót kellett csinálnom, ha igazán akartam magyarul írni” (37).

KOVÁTS MIHÁLY is sokat foglalkozott a magyar orvosi szaknyelv fejlesztésével. Az orvoslás, a természettudományok

magyar nyelvűvé tételében maradandó és jelentős érdemei vannak (31). Így a *Magyar patika, az az Magyar- és Erdélyországban termő patikai állatok, növények és ásványok, orvosi hasznaikkal egyetemben*, valamint a *Háromnyelvű fejtő természetthon titoktan orvostudományai műszótára* című műveiben azon fáradozott, hogy a magyar szaknyelvet gazdagítsa. Könyve értékes, hasznos gyógyszerészeti és egészségügyi felvilágosító kézikönyv, amely a magyar nyelvű szakmai nyelv kincseshányójának is tekinthető. Kortársai, de az utókor kutatói is haszonnal forgathatják.

SCHUSTER JÁNOS, a vegytan tanára 1828-ban a nemzetközi vegytani szakkifejezések helyett magyar nyelvűeket alkotott. Magyarított vegyészeti szaknyelvének meghonosítására legalkalmasabbnak az orvos- és gyógyszerészhallgatókat találta. Hallgatóival magyar nyelvű egyetemi értekezéseket íratott, amelyeket nyomtatott kötet formájában közzé is tettek. Ezzel a magyar vegyészeti szaknyelv alkalmazhatóságát akarta bizonyítani (31). Az orvosi értekezések magyar nyelven való írására már az 1830-as évektől egyre nagyobb volt az érdeklődés. Míg 1822–1830 között évenként egy-egy tanulmány volt magyar nyelvű, addig 1844–1846 között számuk már húsznál is több volt (12). A Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság 2012-ben 99 gyógyszerészeti értekezést adott közre. Ezek közül 86 magyar nyelven íródott, azonban a vegytani kifejezéseket a régi nevük szerint használták (15).

BUGÁT PÁL új szavak bevezetésével, tankönyvek fordításával, írásaival és egy orvosi műszótár szerkesztésével járult hozzá a magyar orvosi szaknyelv fejlesztéséhez. Ebben és a magyar szaksajtó kialakításában elvülhetetlen érdemeket szerzett. Az ő tanári működésének korában az egyetemi oktatás latin vagy német nyelven folyt, így magyar orvosi szaknyelv lényegében nem is létezett. Bugát e hiány pótlását hazafias kötelességének tekintette.

A magyar orvosi szaknyelv megújítása Schuster János és Bugát Pál munkásságához kötődik. 1828-ban Pesten megjelent az első magyar nyelvű anatómiai munka. Bugát függelékkel írt a német nyelvből fordított könyvhöz a következő címen: *Bonctudománybeli mű, meg azon ritkább szavaknak deák-magyar, ill. magyar-deák szótára, melyek ezen munkában előfordulnak*. Ez a 85 oldalas latin-magyar szótár képezte a magyar anatómiai szókincs forrását. Majd 1829-ben a gyógyszerek elnevezése tekintetében jelentős a *Gyógyszerek árszabása* című mű.

Ugyanebben az évben VÖRÖSMARTY MIHÁLY elvállalta a *Tudományos Gyűjtemény* szerkesztését, és első cikkével a magyar orvosi nyelv ügyét akarta előmozdítani (6). Állásfoglalásában elismerően nyilatkozott a Bugát Pál alkotta szavakról, mint izom, mirigy, agy, sejt, dúc, rekesz, ideg, amelyek végérvényesen meggyökeresedtek a magyar orvosi nyelvben, és közkincsévé váltak (3). Később, 1843-ban jelent meg Bugát Pál *Természettudományi Szóhalmaz* című könyve (11).

Az említett tudósokon kívül Vámosy Zoltánnak a magyar orvosi nyelv helyességére irányuló tevékenységét még megelőzte néhány magyar nyelvű orvosi-gyógyszerészi szótár megjelenése is, amelyek az orvosi szaknyelv magyarításában vállaltak részt.

Így 1833-ban Bugát Pál és SCHEDEL FERENC *Magyar-deák és deák-magyar orvosi szókönyv* címen adták ki könyvüket, amelyben több orvosi kifejezésnek adtak új magyar elnevezést. Szívügyüknek tekintették a magyar orvosi nyelv alakítását, művelését (51).

MANNÓ ALAJOS gyógyszerész 1842-ben közzétette 293 oldalas *Orvos-gyógyszerészi vegytan* című munkáját, majd 1862-ben az *Orvosi Hetilap* által kiadott *Orvos-gyógyszerészi műszógyűjteményét*. 1883-ban BALOGH KÁLMÁN szerkesztésében az *Orvosi műszótár* és 1884-ben BARTS JÓZSEF *Orvosgyógyszerészeti műszótára* is napvilágot látott (32).

Az *Orvosi Hetilap* 1860. júniusi és júliusi száma is foglalkozott egy magyar orvosi-irodalmi társulat létrehozásával, azaz a céllal, hogy a tankönyvekben, közleményekben és egyéb orvosi munkákban a szakkifejezéseket egységes helyesírásnak megfelelően használják, továbbá hogy létrehozzák a magyar orvosi műszavak gyűjteményét. 1863-ban az *Orvosi Hetilap*ban ÓVÁRY-ÓSS JÓZSEF a magyar orvosi szaknyelv helyesírási nehézségeit 13 pontban vetette fel, így például a betegségek magyar megnevezésével és a szakkifejezések magyaros írásával is foglalkozott (48).

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1938. évi vándorgyűlésén SZABÓ T. ATTILA kolozsvári nyelvész professzor is az anyanyelv használatára hívta fel a figyelmet, mondván,

„annyian mennek el gondatlanul és gondolatlanul a nyelvhelyesség kérdése mellett, annyi könnyelműség és felületesség tapasztalható a nyelvet beszélők, sőt a nyelvből élők (írók, újságírók, tudósok) részéről, hogy kötelesség e kérdésben újra meg újra nyilatkozni”.

Tovább felhívta a figyelmet, hogy a nyelvművelő mozgalomnak minden időben az volt és ma is az a célja, hogy felébressze álmából a nyelvi lelkiismeretet, és mindenkit az anyanyelv öntudatos használatának szükségességére serkentessen. Az anyanyelv tisztaságát és épségét fontosnak tartotta (54). Ma még inkább megfigyelhető az idegen nyelvek, főleg az angol nyelvnek a magyar orvosi nyelvre gyakorolt hatása. A nyelvművelőket az anyanyelv szeretete kell, hogy vezérelje.

JENDRASSIK ERNŐ professzor műkedvelő nyelvészként jelentős tevékenységet fejtett ki az orvosi műnyelv magyarossá tétele érdekében, munkássága során különösen az igehasználattal módjaival foglalkozott. 1908-ban „Nyelvészeti tanácsadó orvos írók használatára” című írása a magyar orvosi műnyelv kérdéseire vonatkozott, tudatosan törekedve a nemzetközi kifejezések magyarítására (30). Erre az írására hivatkozást találunk az *Orvosi Hetilap*ban 1936-ban. Ugyanitt említve van TISZAMARTI ANTAL 1936-ban írt „Orvosi nyelvünk magyar-

talanságai” című cikke is. Ebben alapos átnéztést kért azoktól, akik a szerkesztőséghez beküldött anyagra ráírják, hogy „közölhető”. Ez a kérés sajnos visszhang nélkül maradt (64).

Később az 1940-es években is voltak kísérletek az orvosi szaknyelv kifejezéseinek magyarosítására. Így 1942-ben az *Orvosi Hetilap*ban Vámosy ismertetőt írt Torday Ferencnek, a *Budapesti Orvosi Újság* főszerkesztőjének *Orvosi műszótár* című könyvéről (79). Dicsérte a szerző áldozatos munkáját a könyv megírásában, továbbá kiemelte, hogy a szójelentések megadásában jól érződött a szerző magyar nyelvérzéke. Az 500 lap terjedelmű könyvben 17–20 ezer címszó található, amelyeket már nem lehetett mellőzni az orvostudomány akkori részletes szakosodása idején. TORDAY FERENC, a szerző, a könyv fülszövegében azzal indokolta meg könyvének létrejöttét, hogy az orvosi irodalmat olvasók érdeklődést mutattak az idegen szavak és kifejezések magyar jelentése iránt, ezt a hiányt óhajtotta kitölteni, és ezért munkatársaival együtt éveken át gyűjtötték az anyagot. Torday a szótárát a címszavak alapján Manninger Vilmos és Bakay Lajos orvos neves könyve szerint szerkesztette, amely 1907-ben jelent meg Budapesten (45).

E kísérletek után 1943-ban jelent meg Tiszamarti Antal és Vámosy Zoltán 306 oldalas könyve *Orvosi nyelvünk helyes magyarsága* címen orvosok, állatorvosok és gyógyszerészek számára. Ezt követően Vámosy, mint a könyv társszerzője, ismertetőt is írt a könyvről. Szerinte ez a kis könyv nem tette fölöslegessé a már eddig megjelent hasonló tárgyú könyveket (80). Hangsúlyozta, hogy

„magyarul írjunk tehát, ha magyar nyelven írunk és keljünk birokra latinos nevelésünk befolyásával és tudományunk többnyire idegen, latin-görög műszavaival. Nem az orvostudomány többnyire latin-görög műszavainak gyökeres kiirtásáról van szó, csak ritkításukról”.

Az idegen szó kevesebbet ront a magyar nyelvű szövegben, mint például a rosszul képzett magyar szó, helytelen igealak, hibásan alkalmazott igekötő vagy magyartalan szólásforma. A szerzők az első fejezetben a helyesírási hivatkozást a magyar nyelvű figyelmét. A könyv „Idegenszerűségek” című fejezete a magyartalan kifejezésű formákkal foglalkozik, és olyan szavakat és kifejezéseket tár elénk, amelyek olvasásakor sokszor még magunk is kételkedünk, de a könyv szerzői mindig meg is írják a helyes kifejezést. A szerzők következtetésnek vonják le, hogy

„mindent, amit elfogadható magyar szóval kifejezhetünk, kötelességünk magyar szóval kifejezni”.

A könyvben a szerzők gazdag szókincse és kifejezésbeli készsége látható, szorgalommal gyűjtötték össze az idegen kifejezések magyarosítását, és példákat is adtak (63, 80). A könyv értékelésére és újabb kiadására javaslat történt (64).

Rátérve Vámosy Zoltán már említett *Gyógyszertan* című könyvére: e műben a különböző betegségek gyógyítására vagy tüneti kezelésére több száz gyógyszerjavaslat, amelye-

ket részben latinul, de sokszor magyar nyelven is közölt. Már az 1944. évi kiadásban (82) többnyire magyarul írták a hatás-tani fejezetek címét, de zárójelbe téve a latinus elnevezést is közölték. Íme, néhány példa:

a központi idegrendszer bénítói (Narkotikák, narkózis), altatószerek (Hypnotica), csillapítók (Sedativa), lázcsökkentő szerek (Antipyretica), a lues gyógyszerei (Antiluetica), köptetőszerek (Expectorantia), húgyhajtó szerek (Diuretica).

A gyógyszereknél is a magyar elnevezést írták, azonban nem mindenhol, példaként említek néhányat:

brom, méhméreg, szerves ezüst készítménye, cersavas ólom, ólomsók, cersavas drogok, cink sók, elvéve vannak latin nyelven írtak is, alcohol, de egy pár sorral lejjebb már alkoholhatás vagy alcohol mérgezés, chlor, calomel, acidum tannicum, nitroglycerin.

Tehát nem voltak következetesek az általuk használt elnevezéseknél: az első kiadásból összesen 177 gyógyszerészeti- orvosi elnevezés említhető; ezek 23 százaléka latin, 20 százaléka magyar, a többi latin és magyar nyelven íródott (82). A gyógynövényekből származó drogok elnevezései is megtalálhatók az 1944-es kiadás gyógyszernevei között.

KAZAY ENDRE 1900-ban írt *Gyógyszerészeti Lexicon* című négykötetes műve gyógyszernevekkel, gyógyszerzárral kapcsolatos elnevezésekkel és számos gyógyszerkészítményről foglalkozik. Megadja az eredeti latin elnevezésüket, de ugyanakkor magyarul is közli azokat (36). Könyvének alcíme: *Az összes gyógyszerészeti tudományok encyclopediája*. Mindegyik szócikkénél több hasonló elnevezést is megad magyarul és latin nyelven. Ezekből néhányat megemlítnék:

gyógyszerkönyv = pharmacopoea;
gyógyszerészmester = magister pharmaciae;
gyógyszerészyakornok = tyro, practicans;
gyógyszerek = remedia, medicamenta, orvosságok, pharmacon;
gyógyszerárszabvány = taxa medicamentorum;
gyógyszertár = pharmacia, apotheca, patika.

Az utolsó példánál megemlítem, hogy Szabó T. Attila nyelvész professzor az *Erdélyi Szótörténeti Tár* 10. kötetében a legrégibben, 1656-ban először előforduló „patika” szavunkról ír (54). Gyűjtésének adataiból összesen 75 példát adott meg a patika és a ragozott vagy az abból képzett szavak előfordulásából (50). Megjegyezzük, hogy a gyógyszerzárral, gyógytár elnevezések csak később jelentek meg. Ezt az elnevezést a gyógyszer eltarthatóságából vezethetjük le, mivel kifejezi azt, hogy a gyógyszerzárral a gyógyszer tároló helye.

Vámosy 1917-ben az *Orvosképzés* című szaklapban közölte a „Gyógyszerrendelés a háborúban” című dolgozatát (71). Ebben a háborús viszonyok között nehezen beszerezhető külföldi gyógyszereknek hazaiakkal való helyettesítéséről írt. A gyógyszerek nevét többnyire a hivatalos latin elnevezéssel írta.

Néhány példa az 1944. évi kiadásból a ma használatos magyar írásmód megjelölésével. Gyulai Pál szavaival indítom el a példák sorozatát:

„Kétségtelen, hogy az idegen szokat nem kerülhetjük ki mindig, a velük való éles jogos, de csak azon föltétel alatt, ha az illető fogalom kifejezésére nincs használható magyar szó”.

aether = éter
aethylalkohol = etanol, etilalkohol
analeptika = a központi idegrendszert nyugtató
anodyna = fájdalomcsillapító
antagonizmus = ellentétes hatás
anthelmintica = féregűző
antiepizoa = bőrélősdiek elleniek
antipyretica = lázcsökkentő
adstringentia = összehúzó szerek
borszesz = alkohol
carminativa = szélhajtó
chemoterápia = kemoterápia
chloroform = kloroform
cholagog = epehajtó
choleretica = epeválasztást fokozó
cocain = kokain
comprimatak = tabletták, pasztillák
cyan = cian
diuretika = húgyhajtó szerek
dosis totalis = teljes adag
emplastra = tapaszok
expectorantia = köptető szerek
extrasystolék = extrasistolé??
Glandula thyreoides = pajzsmirigy
glyocol = glicokoll
haemoglobin = hemoglobin
hypnotica = altató szerek
hypophysis = hipofízis
hypotoniás sóoldat = hipotóniás sóoldat
idiosyncrasia = túlérzékenység
insulin = inzulin
irrigatio = irrigáció
narkotikumok = altatók
narkózis = altatás
nicotin = nikotin
obstipacio = székrekedés
Oleum jecoris aselli = csukamájolaj
pilula = pirula
pulvis = por
qualitativ = minőségi
quantitativ = mennyiségi
reconvalescens serumok = rekonvalescens szérumok
rheumatikus = reumatikus
sedativumok = nyugtatók, csillapító szerek
sulfamidok = szulfamidok
suppositoriumok = végbélkúpok
synergizmus = együttes hatás
syntezis = szintézis
szénhydratok = szénhidrátok
tetanus = tetánusz
thermolytikus = termolitikus
tuberculosis = tuberkulózis
typhus = tifusz

A „Gyógyszerrendelés a háborúban” című dolgozatában Vámosy az említett növényi és vegyi összetételű gyógyszereket hatásuk szerint csoportosította, valamennyit a kor szokásainak megfelelően latinul írta (71). Ezek között vannak olyanok, amelyeknek a magyar nyelvű írásmódja ma már ismertebb és használatosabb. Például phosphor helyett ma-

gyarosan írva foszfor, de ugyanígy a strychnin – sztrihnin, hyosciamin – hioszciamin, strophanthus – sztrofantusz, chinin – kinin.

Ezek természetesen csak akkor írandók magyarul, amikor magyar szövegben fordulnak elő, de az orvosnak, amikor a beteg részére a receptre felírja, a latin nyelvű írásmódot kell használnia. A növények latin elnevezését folyamatos szövegben is mindig nagy kezdőbetűvel kell írni, párhuzamosan a magyar nevüket is lehet használni, mivel így esetleg ismertebbek. Az állati eredetűeknél előfordulhat, hogy azok magyar nyelvű írása nem ismert, hiszen régóta ismertebbek magyaros írással. Ilyen például a propolis – magyar megfelelője a „rajviasz”, ez utóbbit sokan még nem is hallották, gyakrabban inkább a latin elnevezést magyarosan írják: propolisz.

GRABARITS ISTVÁN gyógyszerész doktori értekezésében (23) ismertette és statisztikailag kiértékelte a régen használt, ám a mai gyógyászatban már ritkán vagy egyáltalán nem alkalmazott, de a népgyógyászatban esetleg még felhasználást nyerő növényi, állati, ásványi és vegyes összetételű, gyógyításra szolgáló anyagokat, termékeket a *Pozsonyi taxa* (61) és az egykori gyógyszerári leltárok (Kőszeg 1773, Székesfehérvár 1774) anyagában. Ez a felmérés megmutatja, hogy a mai gyógyszerkincs nemcsak megváltozott, hanem meg is újult. Ezért ma ismét szükségessé vált a forgalomban levő gyógyszernevek magyarosítása (8).

A *Magyar Orvosi Nyelv* folyóiratban többen írtak az orvosi nyelv magyar szókinéséről, az idegen szakkifejezések magyarosított változatának javaslatával. Így megemlítem Grabarits István hasonló tárgyú dolgozatát (25), Dörnyei Sándor írását (14), Kapronczay Katalin több közleményét (32, 33), Magyar László András írását a magyar vonatkozású gyógyszernevekről (44), Kiss László (39), Keszler Borbála (38), Donáth Tibor (11) és Bősze Péter (8) felvetéseit, hogy csak néhányat soroljak fel a sok szerző írásai közül. Az említett szerzők mindannyian ebben a lapban közölték észrevételeiket, javaslataikat, így valóban ez a folyóirat lett az orvosi nyelv magyarosításának egyik legfontosabb támogatója.

VÁMOSSY ZOLTÁN EMLÉKEZETE

Nemcsak halála után emlékeztek meg róla, hanem még életében is: munkatársai ünnepséget szerveztek harmincéves tanári működése tiszteletére. Ezen idős és fiatal munkatársai köszöntötték. Hangsúlyozták, hogy az igazság, a kötelesség és a lelkesedés útját járta, a fiatalok megsegítésére irányuló cselekedetei, valamint szerénysége olyan tulajdonságai, amelyek meghatározták egész életvitelét (19). Az ünnepi köszöntő végén az *Orvosi Hetilap* szerkesztőségi csoportja is csatlakozott jókívánságával, hogy tudásával és lankadatlan munkaerejével továbbra is szolgálja ezt az orvosi lapot, amelyet a legnagyobb magyar orvosi szaklappá ő fejlesztett.

1938 decemberében az egyetemi Gyógyszertani Intézet tantermében ismét Vámosy professzort ünnepelték hetvenedik születésnapján. Itt köszöntötték a minisztérium képviselőin

kívül az egyetem vezetősége, a rektor és a dékán, valamint a többi egyetem tantestületének néhány tagja, és családján kívül ott voltak még a tizenöt éve általa irányított *Orvosi Hetilap* munkatársai is. Az orvostanhallgatók általa oly sokszor támogatott szimfonikus zenekara hangversenyt adott a tiszteletére. Tanítványai is felköszöntötték, megköszönve sokoldalú támogatását (20).

Issekutz Béla orvosprofesszor, aki később Vámosy nyomdokaiba lépett mind az egyetemi oktatásban, mind az *Orvosi Hetilap* szerkesztőségi csapatában, az 1953-ban kiadott *Gyógyszertan, méregtan és gyógyszerrendelés* című egyetemi tankönyvében többször idézi Vámosy Zoltán könyvét a fenolftalein hashajtó hatásának felismerésével kapcsolatban, valamint a mérgezések megelőzése tárgyában (29).

Fehér János, az *Orvosi Hetilap* későbbi szerkesztője méltatásában kiemelte, hogy Vámosy Zoltán sokoldalú és újító tevékenységét szerkesztői munkájában is érvényesítette (16). Később is írtak Vámosy Zoltánról az *Orvosi Hetilap*ban, méltatva szerkesztői munkásságát (18).

Vámosy Zoltán professzor Leányfaluban álló egykori lakóháza előtt (Szent Imre herceg útja 17.) 1998. július 5-én emléktáblát avattak, megemlékezve születésének 130. és halálának 45. évfordulójáról, sőt Vámosy köz néven rövid kis utcát is elneveztek róla (58). Ez alkalommal Magyar Kálmán gyógyszerész, tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA rendes tagja ünnepi beszédében méltatta eddigi tevékenységét, kiemelte széles érdeklődési körű életét, amelynek gazdag oktatói és tudományos tevékenysége tulajdonítható (43). Rávilágított arra is, hogy Vámosy a két világháború közötti tanárnemzedéknek kiemelkedő alakja volt. Egyénisége, előadásai jó benyomást keltettek mindenkiben. Pontos adatokat közlő, színes és fáradhatatlan előadó volt. Lapszerkesztőként szigorú, de befolyásolhatatlanul tárgyilagos. Tudósként nemzetközi viszonylatban is elismert volt. Mivel Vámosy nemcsak orvos-, hanem gyógyszerészhallgatókat is oktatott, Magyar Kálmán professzor emlékbeszédét a *Gyógyszerészet* című havilap 1998-ban közölte (43).

Az *Orvosi Hetilap* fenntartására 1990-ben létrehozták a Markusovszky Alapítványt. A testület felkérésére 2007-ben olyan emlékérem készült, amelyen az addigi hat szerkesztő névvel ellátott arcképe látható (17). Középen: „Markusovszky Lajos”, alatta: „Alapítvány”, körül arányosan elhelyezve a hat főszerkesztő szembenéző portréja, köréjük kerekítve nevük feltüntetésével az azonosító szöveg. Így a hat főszerkesztő között szerepel Vámosy Zoltán arcképe és neve is. Ez az érem méretének 160 mm-re történő bővítésével vált lehetségessé. A hátlapon középen: „2007”, fölötté félkörben: „Markusovszky Lajos”, alatta: „Alapítvány”, majd az elkészítő művész, Pató Róza szignója. Ezzel az *Orvosi Hetilap* egykori neves szerkesztőinek, így Vámosy Zoltánnak marandó emléket állítottak (56, 57). Az *Orvosi Hetilap* fennállásának 150. évfordulójára *Emlékkötet* jelent meg (17). Ebben Szállási Árpád, mint a Vámosy Zoltánról szóló fejezet írója, kiemelte Vámosy szerkesztői alapelveit, politikamen-

tes életét és azt a tényt, hogy mindenkor az orvosi esküjéhez híven viselkedett. Ugyanakkor értékelte oktatói, szerkesztői tevékenységét, felhívta a figyelmet arra, hogy a lexikonokból kimaradt Vámosynak az *Orvostudományi Közlemények* kiadására vonatkozó létrehozói, illetve szerkesztői tevékenysége (57). Végül a kötet tartalmazza a reá való emlékezést, emlékének fennmaradását oktatói, szerkesztői és tudományos munkáiban (17).

Az Országos Balneológiai Társaságban végzett munkájára napjainkig is emlékeznek. Így *A magyar balneológia aranykora* című emlékkönyvben többször is említik, mint aki 1905-től 1920-ig a társaság főtítkára, majd 1942-ig elnöke is volt (21, 22). Ez idő alatt az évente megjelentetett *Évkönyv*ket többször is Vámosy szerkesztette, sőt az intézetében helyet adott a Társaság összejöveteleinek is. A Magyar Balneológiai Egyesület, a Magyar Fürdőszövetség lapjában többször is megemlékeztek róla.

Vértés László a *Magyar mentésügy* című folyóiratban közölt cikke Vámosy Zoltánnak, mint a méregtannal foglalkozó tudósak is emléket állított (84).

A *Gyógyszerészettörténet* című szaklapban is megtalálható Vértés László fényképes bizonyítékokkal alátámasztott írása Vámosy életéről, műveiről, Leányfalun eltöltött éveiről és haláláról. Ugyancsak ő írt az *Orvosi Hetilapban* „In memoriam” címen megemlékezést, amelyben Vámosy eddig kevésbé ismert zenebaráti tulajdonságát említi, de döbbenetét is fejezi ki a temetőben talált sírjának jelenlegi állapotáról (86), amelynek rendbetétele a ma élő orvosok, volt tanítványok feladata lenne.

A Vámosy által megírt két könyvet, a *Gyógyszertan* és a *Méregtan* címűeket évtizedeken keresztül egyetemi hallgatók használták. Vámosy Zoltán, a gyógyszerertan egykori tanárának neve szakkörökben napjainkig a legnagyobb elismerést váltja ki, és a mai nemzedék is tiszteletben tartja.

Lampé László a 150 éves *Orvosi Hetilap* ünneplése alkalmával mondott köszöntő sorait idézve zárjuk Vámosy Zoltánról szóló tanulmányunkat:

„elvárjuk orvosainktól, valamint egyéb tudósainktól is, hogy irodalmi közleményeiket elsősorban magyar nyelven tegyék közzé. Erre szükségünk van, hogy itt minálunk egészséges, pezsgő tudományos élet, nemzeti tudomány s a tudományok ápolására kiművelt, hajlékony nyelv fejlődjék” (42).

IRODALOM

1. *A pécsi vándorgyűlés* A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 39. vándorgyűlése, Orvosi Hetilap 1927;71:36/1030.
2. *Aranydiplomás tanárok* Orvosi Hetilap, Vegyes hírek 1941;51:682.
3. Balogh Judit *Bugát Pál orvosi szavai* Magyar Orvosi Nyelv 2014;1:9–12.
4. Batári Gyula *Magyar orvosi és egészségügyi folyóiratok (1803–1944)* Orvosi Könyvtáros 1977;1:109.
5. Beck Mihály és mtsai. (szerk.) *A Magyar Tudományos Akadémia Tagjai 1825–2002. III. kötet R–ZS* Budapest, MTA Társadalomkutatató Központ – Tudománytár 2003;1355–6.
6. Borbáth Andor *Vörösmarty Mihály és a magyar orvosi nyelv* Korunk 1968;27:5/683–5.
7. Bősze Péter (szerk.) *A magyar orvosi nyelv tankönyve* Budapest, Medicina Könyvkiadó 2009.
8. Bősze Péter *A magyar orvosi nyelv szükségtelen idegen szavainak kérdésköréhez* Magyar Orvosi Nyelv 2018;1:37–49.
9. Csoma Mária (összeáll.) *Magyar orvosi érmék katalógusa 1974–1994* Budapest, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár 2000;23.
10. Diósadi Elekes György *A Medikus Zenekar története 1920–1930* Az előszót írta: Vámosy Zoltán. Budapest 1930;27.
11. Donáth Tibor *Hogyan is állunk a magyar anatómiai szaknyelvvél?* Magyar Orvosi Nyelv 2003;2:30–45.
12. Dörnyei Sándor *Régi magyar orvosdoktori értekezések* Nagyszombat–Buda-Pest 1772–1849, I. kötet, 1998;51–4.
13. Dörnyei Sándor *A magyar orvostörténeti irodalom 1715–1944* Piliscsaba–Budapest 2002;48, 186, 281, 309, 397, 399, 400.
14. Dörnyei Sándor *A magyar nyelv az orvosdoktori értekezésekben, 1828–1848* Magyar Orvosi Nyelv 2009;1:12–5.
15. Dörnyei Sándor (összeáll.) *Gyógyszeres értekezések. Gyógyszereszek nyomtatott vizsgadolgozatai 1827–1844* A Magyar Gyógyszerész-történeti Társaság kiadványa, Kalocsa 2012:1–232.
16. Fehér János *Korszakok az Orvosi Hetilap pályafutásában* Orvosi Hetilap 1994;7–24.
17. Fehér János, Gazda István, Szállási Árpád (szerk.) *Emlékkönyv az Orvosi Hetilap alapításának 150. évfordulójára* Budapest 2007;16:111–25.
18. Fehér János, Vértés László *Vámosy Zoltán, az Orvosi Hetilap egykori felelős szerkesztője* Orvosi Hetilap 2002;143:1/31–40.
19. Fritz Ernő *Vámosy Zoltán jubileuma* Orvosi Hetilap 1929;73:43/1087–8.
20. Fritz Ernő *Vámosy Zoltán ünneplése* Orvosi Hetilap 1938;51:1246–7.
21. Gömör Béla *A magyar balneológia aranykora. Az egyesület első ötven éve* Budapest 2006;42, 55, 56, 62, 65, 79.
22. Gömör Béla *125 éves a Magyar Balneológiai Egyesület. Az egyesület 1945–2016 közötti története* Budapest 2016;10–1.
23. Grabarits István *A XVIII. századi magyarországi materia medica és annak értékelése* Doktori értekezés, Budapest, Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszerészeti Kar 1979;47.
24. Grabarits István *A gyógyszerkönyvek születése* In: Bősze Péter (szerk.) *A magyar orvosi nyelv tankönyve* Budapest, Medicina Könyvkiadó 2006;47–63.
25. Grabarits István *Adatok a magyar gyógyszernevek kialakulásához* Magyar Orvosi Nyelv 2009;2:65–71.
26. Gracza Tünde *Magyar nyelvű orvosi folyóiratok hatása a „tudományok serkentésére, terjesztésére és illendő feszületben tartására...” 1803–1944 között* Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. Könyvtár- és Információtudományi szakfolyóirat 2008;55:4/159–69.
27. Hegedüs Béla *Anyanyelvelmélet és tudománytörténet. Aranka György a nyelvről* In: Aranka György és a tudomány megújuló alakzatai, Kolozsvár, EME kiadás 2018;37–45.
28. Ilosvay Lajos *Egy régi magyar természettudós, Nyulas Ferenc* Természettudományi Közönlöny 1888;20. 226. füzet/296, 353.
29. Issekutz Béla, id. *Gyógyszertan, méregtan és gyógyszerrendelés* Budapest 1953;16, 71, 489.
30. Jendrassik Ernő *Nyelvészeti tanácsadó. Orvosok részére* Gyoma 1908. Idézte: *A magyar nyelvhelyesség irodalma. Összeállította: Kozocsa Sándor* In: Magyarosan. Nyelvművelő folyóirat 1908;7:3–4/60.
31. Kapronczay Katalin *Kováts Mihály érdemei az orvoslás és más természettudományok magyar nyelvűvé tétele érdekében* Magyar Orvosi Nyelv 2012;1:8–12.
32. Kapronczay Katalin *Barts József orvos-gyógyszerészeti szótára* Magyar Orvosi Nyelv 2016;2:66–9.

33. Kapronczay Katalin *Schuster János és a magyar kémiai szaknyelv* Magyar Orvosi Nyelv 2017;1:16–9.
34. Kapronczay Károly *Magyar Orvoséletrajzi Lexikon* Budapest 2004.
35. Kapronczay Károly, Kapronczay Katalin (összeáll.) *Fejezetek a magyar gyógyszerészet történetéből* Budapest, Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézet 2016;103.
36. Kazay Endre (összeáll.) *Gyógyszerési Lexicon 1900* Hasonmás kiadás, Budapest 2000;30–5.
37. Kelemen Hajnal *Nyulas Ferenc kutatásai az erdélyi ásványvizek elemzése terén* EME Orvostudományi Értesítő 2008;81:3/218–21.
38. Keszler Borbála *A régi magyar orvosi nyelv forrásai és szótípusai* Magyar Orvosi Nyelv 2005;1:37–49 és 1, 8–40.
39. Kiss László *Decsy Sámuel (1742–1816), az orvosi nyelvújítás programadója* Magyar Orvosi Nyelv 2016;1:23–6.
40. K. Gy. *Könyvismertetés. Gyógyszertan. Orvostanhallgatók és orvosok számára*, írta Vámosy Zoltán, Fenyvessy Béla, Mansfeld Géza, 418 oldal. Orvosi Hetilap 1908;52:12/204–5.
41. Kovács I. Gábor, Takács Árpád *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai a két világháború közötti magyar tudáséletben I. A protestáns felekezeti-művelődési alakzatokhoz tartozó ősfűi* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó 2018;195–6.
42. Lampé László *Ünnepség az Orvosi Hetilap alapításának 150. évfordulóján* Debreceni Szemle 2008. A tudomány történetéből 30;390–6.
43. Magyar Kálmán *Vámosy Zoltán professzor emlékezete* Gyógyszerészet 1998;42:11/623–4.
44. Magyar László András *Magyar vonatkozású nevek a régi nemzetközi orvosi-gyógyszerési szakírókban* Magyar Orvosi Nyelv 2016;1/32–4.
45. Manninger Vilmos, Bakay Lajos *Onomatológia medica, orvosi neveskönyv* In: Magyar Könyvszemle Budapest, Új folyam 1922;75, 273. poz.
46. Markó László (főszerk.) *Új Magyar Életrajzi Lexikon* Budapest, Helikon Kiadó 2007;6:1043–4.
47. Nyulas Ferenc *A vizek bontásának peszlekeiről* In: Az Erdélyi országi orvos vizeknek bontásáról közönségesen, Kolozsvár 1800;27–41.
48. Óváry-Oss József *A magyar orvosi szaknyelv helyesírásának néhány kérdése* Orvosi Hetilap 1963;104:37/1758–61.
49. Paczolay Gyula (összeáll.) *Magyarország és Erdély gyógyvíztörténelméből* Piliscsaba 2007;133, 169–79, 184–5.
50. Péter H. Mária *Patika, patikárius szavaink első írásos előfordulása Erdélyben* Gyógyszerészet 2002;1:28–9.
51. Sági István *Magyar szótárak és nyelvtanok könyvszete, szótára* Magyar Könyvszemle 1922; Új folyam, 29:1–4/74.
52. Spielmann József, Soós Pál (vál.) *Nyulas Ferenc* Bukarest 1955;49–51, 69–171.
53. Szabó T. Attila, id. *Anyanyelvünk épsége* In: György Lajos (szerk.) *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1937. augusztus 29–31. napjain, Székelyudvarhelyen tartott tizennegyedik vándorgyűlésének emlékkönyve* (Kolozsvár) Cluj, EME kiadás 1938;51–6.
54. Szabó T. Attila, id. (szöv. gyűjt.) *Erdélyi Szótörténeti Tár 10. kötet* Budapest–Kolozsvár, Akadémiai Kiadó és EME kiadása 2000;569–71.
55. Szállási Árpád *Vámosy Zoltán és az Orvostudományi Közlemények* Orvosi Hetilap 2005;146:24/1311–13.
56. Szállási Árpád *Az Orvosi Hetilap főszerkesztői az éremművészetben* Orvosi Hetilap 2007;148:38/1809–11.
57. Szállási Árpád (főszerk.) *Vámosy Zoltán* In: Fehér J. (szerk.) *Emlékkönyv az Orvosi Hetilap alapításának 150. évfordulójára* 2007;111–21.
58. Székelyhídi Ferenc *Vámosy Zoltán emléktáblát avattak Leányfalun* Honismeret 1998;26:4/79.
59. Szinnyei József *Magyar írók élete és munkái, 14. kötet* Budapest 1914;829.
60. Sz. Kürti Katalin *Medgyessy Ferenc (1881–1958) szobrászati életműve* Debrecen, Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 38. 1981;39.
61. *Taxa Pharmaceutica Posoniensis* 1745 Pozsony. A kalocsai Érseki Könyvtárban található eredeti példány hasonmás kiadása. Gyógyszerésztörténeti könyvek 2. kötet, Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság.
62. Tiszamarti Antal *Nyelvművelés* (Vámosy kiegészítésével) Orvosi Hetilap 1936;80:51–2/1226–8.
63. Tiszamarti Antal *Könyvszemle Magyarosan*. *Nyelvművelő Folyóirat* 1938;7:7–8.
64. Tóth Emil *Tiszamarti Antal: Orvosi nyelvünk helye magyarsága* Magyar Orvosi Nyelv 2007;1/43–7.
65. Vámosy Zoltán *A régi fürdőélet Magyarországon* Orvosi Hetilap 1897;41:28–9/346–7, 359–60.
66. Vámosy Zoltán *Tusnádfürdő hajdan és most* A mi fürdőink 1899;2:2/25–6.
67. Vámosy Zoltán *Egy új hashajtó szerről (a purgóról)* Orvosi Hetilap 1902;9/147–8.
68. Vámosy Zoltán *A mérgezésekről* Budapest, Egészség könyvtára sorozat 3. kötet 1907.
69. Vámosy Zoltán *Gyógyszertan. Orvostanhallgatók és orvosok számára a Pharm. Hung. ed. II. figyelembevételével* Írták Vámosy Zoltán dr. egyet. magántanár, Fenyvessy Béla dr. egyet. magántanár és Mansfeld Géza dr. egyet. tanársegéd. Budapest 1908, 418 oldal. *Könyvismertető* Orvosi Hetilap 1908;12:204–5.
70. Vámosy Zoltán *Hat év mérgezési statisztikája a magyarországi kórházak esetei alapján* Gyógyászat 1909;8/26.
71. Vámosy Zoltán *Gyógyszerrendelés a háborúban* Orvosképzés 1917;50–1:63–76. In: Kapronczay Károly, Kapronczay Katalin (összeáll.) *Az I. világháború magyar orvosi emlékeiből. A magyar hősi halott orvosok emlékére* Magyar Orvostörténeti Társaság, Budapest 2016, 492–52.
72. Vámosy Zoltán *Beköszöntő* Orvosi Hetilap 1923;67:1/1.
73. Vámosy Zoltán *Köszöntjük az olvasót!* Orvosi Hetilap 1927;71:1/1–2.
74. Vámosy Zoltán *Korányi Frigyes centenáriuma (1828–1913)* Orvosi Hetilap 1928;72:52–3/1430.
75. Vámosy Zoltán *Budapest fürdőpolitikája* Orvosi Hetilap 1936;80:31/741–3.
76. Vámosy Zoltán *A gyógyszeres haladása Balassa óta* Orvosi Hetilap 1936–37;80:45/1055–60. és folytatása 80:47/1107–10.
77. Vámosy Zoltán *Fürdőkörházak feladata gyógyhelyeken* Orvosi Hetilap 1937;81:43/1090–93.
78. Vámosy Zoltán *Az Országos Balneológiai Egyesület 50 éve* Orvostudományi Közlemények 1941;2:9/257–60.
79. Vámosy Zoltán *Orvosi műszótár* (Manninger–Bakay neves könyve alapján, szerk.: Torday Ferenc) *Könyvismertetés*. Orvosi Hetilap 1942;86:155.
80. Vámosy Zoltán *Orvosi nyelvünk helye magyarsága. Tiszamarti Antal könyve* Orvosi Hetilap 1942b;51/617.
81. Vámosy Zoltán *Beköszöntő* Orvosi Hetilap 1944;88:1/1.
82. Vámosy Zoltán, Mansfeld Géza *Gyógyszertan orvosok és orvostanhallgatók számára* Teljesen átdolgozott 9. kiadás, Budapest 1944;1–500.
83. Varannai Gyula *In memoriam. Medgyessy Ferenc (1881–1958)* Orvosi Hetilap 1958;99:50/1754–5.
84. Vértés László *Vámosy Zoltán a méregtan tudora* Magyar mentésügy 2008;28:1–4/169–78.
85. Vértés László *In memoriam. Vámosy Zoltánról* Orvosi Hetilap 2010;151:50/2072–3.
86. Vértés László *Vámosy Zoltán. A gyógyszeres tudora* Gyógyszerésztörténet 2011;9:2/20–3.